

Jaaroverzicht 2018

Een jaar boordevol perspectief

Vijf jaar Holwerd aan Zee heeft in 2018 geresulteerd in een stevige financiële basis onder de uitvoering van fase I van het plan. Ja, planrealisatie is waar het de komende periode over zal gaan. Met als doel om de doorbraak voor mens en natuur in het volgende lustrumjaar te kunnen vieren. Ondertussen wordt druk nagedacht over de volgende fase: de ecologische en recreatieve verbinding naar 'Dokkum aan Zee' en de 'make over' van de pier tot dé groene loper van het Wad.

2018, een memorabel jaar vol highlights die in dit jaaroverzicht de revue zullen passeren. Holwerd aan Zee kan nog altijd rekenen op een toenemend aantal supporters. Maar helaas zullen we het vanaf dit jaar moeten doen zonder onze grootste supporter en sponsor van het eerste uur. Al blijft het aanstekelijke enthousiasme en positivisme altijd verweven in de verhalen die we blijven herhalen.

Hessel, Theo, Marco en Jan

15 miljoen euro is een mooi begin

Na jaren van intensieve lobby hebben de Staten van Fryslân dit jaar besloten om de eerste 10 miljoen euro te reserveren voor de aanleg van Holwerd aan Zee. Een wijs besluit dat verdere financiering van de benodigde 63 miljoen aan het rollen heeft gebracht. Dit najaar heeft GS besloten om 1 miljoen euro beschikbaar te stellen voor de voorbereiding op de uitvoering van HaZ.

De Regio Deal van het ministerie van LNV heeft er voor gezorgd dat er voor Noardeast-Fryslân 25 miljoen euro beschikbaar komt. Een deel hiervan zal worden besteed aan HaZ. Omdat de regio minder dan de helft toegekend heeft gekregen, wordt de komende periode ingezet op een grotere Rijksbijdrage.

Nieuwe coalitie Noardeast-Fryslân steunt Holwerd aan Zee, ook financieel

Holwerd aan Zee herstelt de verbinding tussen Noardeast-Fryslân en de Waddenzee. Door gebiedsgericht en integraal te werken is de doorbraak in de zeedijk het antwoord op de afnemende biodiversiteit, bevolkingskrimp, klimaatadaptatie, waterveiligheid en -kwaliteit, verzilting & zout adaptieve landbouw en een enorme kans voor de recreatiesector.

Tussen Kerst en Oud en Nieuw is bekend geworden dat de nieuwe coalitie van de gemeente Noardeast-Fryslân HaZ ondersteunt vanwege de positieve effecten op Holwerd en de hele regio. Ook de dynamiek die uitgaat van dit initiatief van onderop en de verbinding tussen alle betrokken partijen vindt de coalitie bepalend. De nieuwe coalitie is van plan om te komen tot een voorbereidingskrediet en een eventuele verdere financiële bijdrage.

Onderzoeken HaZ afgerond met positief resultaat

In de aanloop naar de uitvoering van HaZ is het van belang om zoveel mogelijk onzekerheden uit het plan te halen. Hiervoor zijn in 2018 diverse onderzoeken afgerond met een positief resultaat. Onderzoek naar het effect op de natuur bijvoorbeeld. Of het effect van de schutsluis en het regelwerk op de slibhuishouding in het beleefmeer.

Ook het economisch effect is opnieuw gecheckt en berekend voor de regio. En het onderzoek naar de bruikbaarheid van de klei voor dijkversterking niet te vergeten. Naast de baten zijn de kosten nog eens scherp tegen het licht gehouden. Allemaal onderzoeken die positief uit de bus zijn gekomen en als basis kunnen dienen voor de nodige vergunningen voor de planrealisatie.

Boeren Meten Water

Samen met LTO Noord, Wetterskip Fryslân en Acacia Water is de werkgroep bezig met de boeren om meer zicht te krijgen op het grondwater en de verzilting. Dit om de bedrijfsvoering te verbeteren en om meetgegevens te verzamelen om het effect van de beoogde dijkdoorbraak te kunnen berekenen. Eerste metingen en analyses zijn dit jaar verricht. Vervolg is dat iedere deelnemer op eigen grond een meetinstallatie krijgt die in eigen beheer kan worden bediend.

Holwerd Natuurlijk Boeiend en Bloeiend

Samen met It Fryske Gea en Staatsbosbeheer heeft de werkgroep dit jaar waddenfondsgeld gekregen voor het versterken van de beleving in de kwelders en de verbinding met het dorp. Dit project is de opvolger van het project 'Naar Buiten Holwerd', met als laatste wapenfeit de in juni geplaatste brug 'De Ferbining' naar de kwelder. Afgelopen jaar zijn nieuwe slenken en wandelpaden aangelegd in de kwelder. Ook zijn de boeren in 2018 begonnen met het inzaaien van bloemrijke akkerranden. Het excursieprogramma voor de basisscholen loopt inmiddels als een trein.

Beleef Holwerd aan Zee

Lokale ondernemers hebben zich op initiatief van HaZ verenigd in een platform. Betreffende ondernemers zijn zichtbaar via www.beleefholwerd.com. Doel is om samen te werken en het toeristisch aanbod te verbeteren door te verbinden. Daarnaast is de samenwerking gezocht met het Ondernemers Platform Ameland (OPA) en de werkgroep R&T van dorpsbelang Ternaard. Een van de acties dit jaar was de goed bezochte informatieavond Tweede woning die m.m.v. de Rabobank is georganiseerd.

Living Lab Ontwikkeling Waddenkust

Meer dan 100 studenten zijn het afgelopen jaar betrokken geweest bij de ontwikkeling van de Waddenkust. Met HaZ als ideale proeftuin hebben MBO, HBO en studenten van de universiteit uit binnen- en buitenland een bijdrage geleverd aan het onderzoeksprogramma dat inmiddels uit meer dan 150 onderzoeksvragen bestaat. Onderzoeken uitgevoerd door diverse studierichtingen hebben interessante bijdragen opgeleverd. Over de bruikbaarheid van de klei bijvoorbeeld (nominatie LC Awards), de make over van de pier en de bijeenkomsten in het kader van het Kenniscentrum Natuur en Leefbaarheid. Vernieuwende ideeën die HaZ een stapje dichterbij hebben gebracht.

Sense of Place en Wachten op Hoogwater

Na het kunstwerk 'De Mannen van Holwerd', gemaakt door Linette Raven, is in 2018 de eerste dame geplaatst van het kunstwerk van Jan Ketelaar 'Wachten op Hoogwater'. De dame bovenop de dijk maakt veel los en iedereen kijkt nu al uit naar de plaatsing van de tweede dame, volgend voorjaar.

Ondertussen geeft de geplaatste panoramische maquette in het bloemrijke perceel van de familie Miedema aan de Grândyk een prachtig perspectief op het kunstwerk 'Een Dijk van een Wif'. Dit landart-project van Nienke Brokke wordt hopelijk volgend jaar geplaatst.

NPO HUMAN documentaire & ZDF documentaire Aspekte

Afgelopen jaar is Holwerd aan Zee intensief gevolgd door documentairemaker Kees Vlaanderen en zijn filmploeg van HUMAN. Centraal staat de werkwijze van de werkgroep, persoonlijke verhalen en de memorabele momenten die cruciaal zijn voor de toekomst van Holwerd aan Zee en de Waddenkust. De opnames gaan door tot en met maart 2019. Dit voorjaar te zien op NPO 2.

De documentaire 'Aspekte' met o.a. Holwerd aan Zee en Sense of Place als onderdeel van Leeuwarden-Fryslân 2018 Culturele Hoofdstad is op 17 augustus uitgezonden door de ZDF. Circa 500.000 voornamelijk Duitse kijkers hebben kennis gemaakt met HaZ en de Friese Waddenkust.

Boekpresentatie Schop in de Dijk

In opdracht van Tresoar - het Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum – hebben Elma van Lier (tekst) en Henk Kloosterhuis (fotografie) het Holwerd van nú en vroeger in beeld gebracht door de ogen van bewoners. Met ruime aandacht voor hoe de bewoners en de vier HaZ werkgroepleden de toekomst van Holwerd zien. Dit tijdsdocument is 16 januari 2018 gepresenteerd in MFA De Ynset.

Brussel, de cvdK Arno Brok, Sybrand Buma en de deltacommissaris

Ook dit jaar is HaZ in Brussel geweest. Dit keer om te praten met de hoogste vertegenwoordiger van de Nederlandse regering in Brussel: de Permanente Vertegenwoordiger. De PV en zijn staf waren onder de indruk van HaZ en hebben toegezegd de werkgroep waar nodig te ondersteunen. Ook het bezoek van de commissaris van de Koning Arno Brok was een groot succes. De cvdK is erg gecharmeerd van de Waddenkust en ziet HaZ als kans voor dit gebied. Tweede Kamer CDA Fractievoorzitter Sybrand Buma is tijdens zijn campagnebezoek aan Dokkum kort bijgepraat over HaZ. Buma noemt HaZ een "heel goed plan" en sprak de hoop uit dat er steun voor zal komen vanuit Den Haag. Highlight was ook dit jaar het bezoek aan de deltacommissaris.

Buitenlandse delegaties, exposities

Naast diverse Tweede Kamerleden zijn in 2018 buitenlandse delegaties uit Jinan (China), Malta, Faeröer eilanden, Wales, Spaans Baskenland, Sleeswijk-Holstein en Galway Ierland geïnformeerd over HaZ. Waar ook veel (buitenlandse) belangstelling voor was, was voor de Internationale Architectuur Biennale Rotterdam, Places of Hope in de Kanselarij en de expositie van Esther Kokmeijer in het Fries Museum te Leeuwarden waar HaZ onderdeel van was. Ook tijdens de Trilaterale Waddenconferentie en de Deltaparade van het Deltacongres was er aan belangstelling geen gebrek.

Interessante koppelkansen

In 2018 zijn door werkgroep interessante gesprekken gevoerd over koppelkansen met bijvoorbeeld het NatuurMuseum Fryslân, project dijkversterking Koehool – Lauwersmeer, De Nieuwe Afsluitdijk en de Vismigratierivier, Eems-Dollard 2050 (Dubbele Dijk / buitendijkse kleirijperij), de Programmatische Aanpak Ecologie Grote Wateren (RWS), de Topsector Water en de Vaarweg Holwerd – Ameland. Net als het Landmakers netwerk (Wij maken Nederland) gaan de gesprekken over genoemde koppelkansen door in 2019. #zinindetoekomst

Statenfracties, Ameland en de nieuwe gemeenteraad van Noardeast-Fryslân

Dichterbij en minstens zo belangrijk waren de presentaties voor diverse Statenfracties, de gezamenlijke colleges van B&W en verschillende gemeentelijke afdelingen, De Heerskamer Ameland, Het Ondernemers Platform Ameland, de beheerders van It Fryske Gea, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en andere leden van de Coalitie Wadden Natuurlijk. Ook de twee informatieavonden in het MFA zijn goed bezocht. Met 16 januari meer dan 250 en 6 november ca. 130 belangstellenden. Ook de nieuwe raadsleden van de gemeente Noardeast-Fryslân zijn in de week van de gemeenteraadsverkiezingen bijgepraat over HAZ.

Holwerd loopt uit voor eerste 'electric only' landing

Tijdens de week van FossylFrij Fryslân was op het 'electric only' vliegveld bij Holwerd de feestelijke landing van een elektrisch vliegtuig. Een wereldprimeur die werd aangekleed door vliegers van de 170 basisschoolkinderen uit Holwerd, megavliegers van De Fryske Draeken uit Drachten en muziek van Brassband Euphonia. De historische touchdown werd voorafgegaan door de zweefvliegkunsten van de Friese Aeroclub uit Leeuwarden. Circa 500 toeschouwers konden zelf ervaren hoe stil een elektrisch vliegtuig daadwerkelijk is.

Holwerd aan Zee, koploperproject voor de Toerisme Alliantie Friesland

Samen met 10 andere koploperprojecten is HaZ onderdeel van de 'denktank' van de Toerisme Alliantie Friesland (de TAF). Doel van de TAF is om innovatieve ideeën/activiteiten te bedenken die tot doel hebben om het ondernemend vermogen te vergroten van de bedrijven in de gastvrijheidsbranche. Omdat HaZ prima past bij de visie van de TAF op het toerisme in Fryslân, zal HaZ ook in 2019 onderdeel zijn van dit netwerk van innovatieve ondernemers en projecten.

Nieuwe website en animatie

2018 is ook het jaar van de nieuwe website www.holwerdaanzee.nl. Een hele operatie om alle achtergrond teksten en andere links terug te plaatsen. Dit vraagt nog enige tijd om alles goed in te regelen en om de website te voorzien van de nieuwste visualisaties en de nieuwe animatie. Blijf ondertussen op de hoogte van de ontwikkelingen rond HaZ door de werkgroep te volgen op Facebook en Twitter: @HolwerdaanZee, @MOAconcept of @JanSineZijlstra.